

gabe eta hizkuntz erregistroak egokiak dituztenak beste saltzea. Edo konnotazio biolento edo matxistak dituztenak, bestelakoak bezainbeste saltzea. Hor zerbait gaizki dago. Edozein argitaletzek kaleratu dezake nahi duena eta nahi duen moduan, baina eroslearen edo erosteko agindua ematen duenaren ardura da liburu horren geroa, eta hemen ere, sagarrak erosterakoan bezala, ezin ditugu onartu lizunduta, ustelduta edo gustoko ez zaizkaigunak. Aukera zabaltzen ari delarik, kalitate-mailan exijenteagoak izan behar dugu. Momentu honetan erosleon eskutan baitago hurrengo urtetako euskal haur eta gazte-literatura.

LUZIEN ETXEZAHARRETA

IPAR EUSKAL HERRIAN DATOZEN EUSKAL KULTUR EREDUEN
BILAKETAN

Euskal kulturaren agerpenen aurkikuntza ez da uste daitekeen bezain erraza Iparraldeko landetan. Oro har euskararen erabilpenean jartzen dugun «euskal kultura» guti plazaratzen da. Irakaskuntzaren alorrean diren gauzak hainbeste negoziaketa, salaketa publiko, aitzin ala gibelerako urratsak, gehienbat denen ikusian dira. Kulturaren eremua aipatzean euskarazko sorkuntza aipa daiteke literatura, antzerki, kantagintzan. Baina arte plastikoetan, dantza, pintura edo solasaldietan euskaltasuna maiz zalantzazkoa gertatzen da.

Iparraldeko euskal kultura, nabaritzen denez Uztaritzeko Euskal Kultur Erakundearen asmo, eginkizun eta etorkizunerako gogoetetan sartua da. Argi da ere Pizkundea, Iparraldeko euskal kultur taldeen federakuntzan egoera pausaldi batean dela, administrazioekiko negoziaketa batzuk bultzatu ondoren. Euskal komunikabideak, irrati, telebista ala prentsa ezberdinen orrialdeak gogoetarik gabe daude euskal kulturari buruz. Oraindik bakar batzuen urratsei baizik daiteke lot kulturari buruzko gogoeta zabala. Izen batzuen inguruan, apaltasunezko aipamenak daude, Beñat Axiari, Mizel Theret,

Auxtin Zamora. Botere batzuetarik hurbilago diren Erramun Baxok edo Txomin Hegi bezalakoak maiz «euskal kulturaren» ordezkarari dira kanpoko hainbat erakundeekiko solasetan.

Eta emazteak non daude kultur bideen proposamen edo analisisetan? Dirudienez guti agertzen dira —aukera bortxatuaz?— euskal kultur munduko taulen gainera. Hogeigarren mendeko iraultza nagusiena, emazteek hitza eta burujabetasunaren hartzea, zer emaitzekin da euskal kulturaren?

Kulturaren urte bati begiraturaz galdeak erantzunak baino askoz ugariago dira. Kulturaren oinarrian betidanik zalantza da, sorkuntzaren plazaratzeko orduan gertatzen den geroari buruzko erronka euskal kulturarentzat ere da. Iparraldean erdal kulturak masiboki gainditzen du euskal mundua. Hau bizi da hargatik eta erdal kulturarekin egiten duen tratua erudugarria da. Aipatzen da asko azken denboretan kultura «mestizoa». Nahitaez euskal kulturak egunero bere zurkaitz behartua den «kanpoko kulturak» ez ote dio aurpegi berria moldatzen, «mestizoa» nonbait? Gure udazken eder berri honetan halako kontu batzuk egitearekin eta burura etorri zaizkidan ondoko puntuetan beste kulturekiko tratu hori, etorkizunean bizitzeko baldintza batetik aparte, ez al da gure euskal kulturaren berezitasuna?

«XIRRIXTA»: UMEEN EUSKAL ALDIZKARI

EKE, Euskal Kultur Erakundearen xede nagusietarik agertzen den *Xirrixta* aldizkariak urte bat kunplitu du, 1992ko irailean sortu geroztik. Lauetik zazpi urterainokoentzat asmatu *Toboggan* aldizkariaren —Tolosako Milan argitaletxearen— egokitze bat da euskal munduari. Orrialde gehienak itzultzen dira baina batzuk *sorkuntza bereziak* dira. Talde bat lanean ari da, Hego zein Iparraldeko irakasleak, Maijan Minaberri antzerki-idazlea edo hainbat euskaltzale biltzen dira Kattalin Totorika Donibane Lohizunekoaren inguruan.

Aldizkari interesgarria irauteko zalantza larriarekin da urte honen bukaeran. Abenduan EKEk egingo duen urteko Biltzar Nagusian aukera zailak egin beharko dira. Mila harpidedun Iparraldean dira, beste hainbeste Hegoaldean baina ez aski oro-

tara iraupen autonomoarentzat. Hegoaldean haur-aldizkariaren ohiturarik ez da eta diren bakarrak ia dohainik dira.

Euskal kulturaren gauza asko ahapetik erraten dira plazaratu behar ez direnak omen. Hala nola, Iparraldeko gauza bat, printzipioz, Hegoaldean ez dela onartuko, iniziatiba ez delakotz hangoa. Edo maiz, Iparraldeko gauza politak, maitagarriak aurkitzen direla baina haiengana ez da inoiz urratsik egiten, Pastoralak ez baldin bada. Iparraldean aipatzen da ere, orokorki, hegoaldekoen kultur eskasa edo harrotasuna, Parisen miresle direla baina frantses hitzik ez dutela ikasi nahi. Horren atzean daiteke Ipar eta Hegoaldearen artean kultur xede guti edo ia batere ezin daitekeela obratu. Frankismoaren bukaerak askatu beharrak zituen indar anaikorren beha gaude oraindik.

Xirrixta aldizkariak, bi Euskal Herrien artean informazioaren pasaraztea zein neke den, kultur harremana zein zaila den agerian ematen du. Haur euskaldunei zer kultura eskainiko diegun, zer ezagutza Euskal Herriaz, nolako hezkuntza ezberdintasunaren errespetuan, ez da oraindik argi. Luzarorako iduriz bi mundu ezberdinen hezkuntzen meneko egongo dira. *Xirrixta* aldizkariaren porrota luzarorako leize baten irekitzea daiteke. Apostu serioa badugu urte-bukaera honetan aldizkariaren biziartzeko.

JON MIRANDEREN ITZALAK ORAINDIK

Hogei urte egin ziren 1992ko Eguberrietan Jon Mirande Aiphasorro idazleak bere buruaz beste egin zuela Pariseko bere egoitzako gela tristean Albrecht Düreren «Melancholia»ren begiradaren azpian. *Egunkaria*-k, UEUk, irrati edo prentsa-artikuluak plazaratu dute berriro. Gizon ezezaguna jarraitzen da oraindik, pentsakera totalitarioaren miresmenak zorabiatu zuena.

Frantziako literaturak itzaletik ateratzen ditu noizbehinka, molde jarraikian nazismoarekin hautsi-mautsi zitalak egin zituztenak. Celinen ondotik, Drieu la Rochelle baten idazkien argitaratzeak egiten dira. Pentsakera zalantzarriaren atzean den pertsonaia baino gehiago balitz bere literatur ahaltsuna. Testu batzuetan pentsakera arrazista argia azaltzen du Mirandek. Nietzsche moldeko ahulen alderako mespretxuaren idurikoa izateak batzuentzat barkamena errazten diote.

Mirandek harremanak zeuzkan Gabriel Arestirekin, *Haur besoetakoa* argitaratu zionarekin. Euskara maite zuen baina ez garai horretako bere apaiz zerbitzari eredu emaile bikain batzuk. Kanpoko kulturez, bereziki Europa Iparraldekoaz orratua zen Mirandé. Bere saio asko hauen emaitzen euskarara egokitzeak daitezke. Hori da funtsean kritikoez euskal unibertsi-tateetan eskergarri hartzen dutena. Kultur ezberdinen txo-keak sortu gizona Mirandé? Bada gogoetatzekorik horrekin. Gehi diezaiozun zuberotarra zela, guraso zerbitzari apalen seme, hainbeste herritarren modukoa. Pentsakera bortitza ez ote zukeen mendeku zerbait? Miranderen bizitza bikoiztasunez betea agertzen da: bere «euskal irudia» maiz hagiografiara eror-tzen den euskal munduak jantzi dio. Paria dezagun ondoko urteetan beste aurpegiekin agertuko zaigula, kultura askoren jabe zen gizona.

ANTZERKIA GALARROTSETAN ARNAS BILA

Aurtengo maiatzean, Donibane Lohizunen euskarazko antzerkiaren aurpegi berriak plazaratu dira. Egoera larri batek sortu irudia gogoeta askoren aitzaki gertatu zen. Lehendabiziko aldiz Hendaiako Jaialdia *Le Mai du Théâtre* eta Lohizuneko gazteen Jaialdia *Faut qu'ça Scène* elkarlan batean agertu ziren, *Galarrotsak* ekitaldiaren sahetsean.

Xirrixta aldizkariaren inguruan egin gogoeta berdintsua zitekeen aurten euskarazko antzerkiaren arduradunen artean: gazteenetarik hasi behar dela eta dena formakuntzatik hasi behar dela. Eta funtsean hori agertu zen: Galarroxxak egin ziren lehendabizi, ikastolen eta klase elebidunen antzerkitxoak emanez lehendabiziko egunean. Beste emaitza gozo bat zen Ravel Lizeoko ikasleena, Larzabalen antzerki bat emanez, por-tu-girokoa. «Kakotx» EATBren «tailer» bat, profesionaltasuna-ren demostrazio ederra zen, Jean Marie Broucaren gidaritzapean egin lanarekin.

Iparraldeko ohizko euskal antzerkiaren porrota nahi bada bukaeraren urtea zen aurten. Sorkuntzarik ez da batere gertatu ohizko taldeetan, Hazparneko *Bordaxuri*, Garaziko *Hiruak Bat* edo Baionako *Xirrixti Mirrixti*-rekin. Abuztuan, Armendaritzen herritarrek eman Monzonen obra, festen karie-

tara salbuespen bat zen aspaldiko molde batzuen fosiloaren irudikoa.

Profesionaltasunik obratzen ahal ez duen Iparraldeko euskarazko antzerkiarentzat urte hau bilakaeren hasiera gertatu da. Koldo Ameztoi bezala ibiliko al da hau ere, euskara eta e rdara emanez, publiko aski zabalaren lortzeko eta bizibide zerbaiten ukaiteko? Datorren urteko urrian Baionako Antzerki Jaialdiak toki bat egin behar lioke euskarazko antzerkiari. Berrikuntzaren iturri izango denez oraindik ez da argi.

INTXAUSETAKO SOROEN ARTETIK

Nafarroa Behereko Ostibarren, Larzabaletik hurbil, Bunuzen, tokiko etxe baten izena: Intxauseteta, «akanpaleku-teatroa» ageri batek dioenez. Horren jabe den Jean Luc Berho azkaindar Pariseratuaren inguruan bada elkarte bat: *Intxauseteta*. Hamar urte pasa ditu hor udan zehar egiten den kultur animazioak. Ekitaldi asko egin dira, publizitate guti eginez baina beti kalitate handikoak, kulturen elkar trukatzearen inguruan.

1991n «Intxausetak naturari bere festa» eskaini zion: bi egunez, mahainguru eta ikusgarriak gertatu ziren. Aurten «Intxausetako Soroak» ziren, begi-keinu bat ere horko antolatzaille eta langileak *zorotzat* hartzen dituztenentzat. Hizkuntza, ondarea, artea, literatura aipatu ziren solas aberatsetan. Axiari, Lubat eta Bernard Mancieten inguruan antolatu abuztuaren 13ko gau ikusgarria, Musika, Sorkuntza eta Artearen amets liluragarri gertatu zen.

Intxausetako taldeak egin lanak, zarata handirik gabe eginak, kultur bizian jarraipenaren balioa frogatzen digu. Ingaratzen gaituen sorkuntza adar askotakoari azaltzeko toki baten sortzea premiazkoa da. Kanpoko eta herriko ekoizpenen topagune baten sortzea ere.

Ikurrak beharrezkoak dira gauzen balioaren demostratzeko sor eta gor dauden hainbat erakunde, egitura edo pertsoneri. Atahualpa Yupanquiri euskal artisten omenaldi bat egin zitzaion aurten, argentinar handiaren heriotzaren ostetik. Bere kantak euskaraz edo espainolez, bi mundu elkartuz sentimendu eta egitate anaikorren bidez, Intxausetako gaua berrito zohardi zen.

Datorren urtean Gabriela Mistral txiletarra omenduko da, euskalduna zena jatorriz Nobel Sari bilakatua eta mezu unibertsalaren eramaile zena euskal bihotzen berotzeko baliatuko da. Kulturak ez direla inoiz etsai baina elkar osatzen, aberasten, gehitzen dutela agertuko da berriro. Intxausetan agertu artista handia den Gabriel Barrenetxea kantari txiletarra hor izanen da.

Euskal kultura Ameriketako mendi edo zelaiei lotua dela hara joan hainbesterengatik edonon erakutsi da Iparraldean urte batez. Mendiaga samintasunez. Munduko amets zabalez gose den Euskal Herriak beste kultur baten hazkurri beharrez daude.

JESUS ETXEZARRAGA

URTEURRENAK ETA GATAZKAK

Joan zaigun urtea, berriro ere, eta ez du epe laburrean hobearen itxurarik, krisialdi ekonomikoaren itzalpean iragan da, eta horregatik zilegi da galde egitea laburpenetan hasi baino lehen, eta gertatu diren jazoera ustez eta gogoangarriak zerrenda batean sartzen hasi aurretik, ia aldi bateko kultur bizitzan zerk duen eragin handiagoa, kultur gertakari hark edo honek, ala egoera sozio-ekonomiko baten aldaketak erakartzen duen bizimodu berri batek.

Edonola ere, eraturik dagoen kultur produkzioak, edota instituzio publikoen subentzio-pentzutari dauden hainbat talde eraturen kultur emaitzek, azken bi urteotan krisialdi ekonomikoa izan dute erreferentziatzat begi-zeharka besterik ez baldin bada ere. Euskal instituzioek 1994erako beretzen jarri dituzten aurrekontuetan, beste urte batez ere egosiko diren murrizketen inguruko eztabaidak dira horren seinale. Urritasun-aldietan egiten diren banaketa-aukerak izan ohi dira, besteak beste esate baterako, Bilbon lehen harria jarri duen Guggenheim museoari buruz kontrajarri diren argudioetarik asko-